

ПРОБЛЕМИ ДИТИНСТВА ПОТРЕБУЮТЬ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Н.І. ЛІСОВА,

кандидат педагогічних наук,
проректор КНЗ «Черкаський обласний
інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників», м. Черкаси
lisova2009@gmail.com

У статті автор називає зміни, які ввійшли в сучасний світ дітей в інформаційному суспільстві й спонукають дорослих оволодівати новими методиками спілкування із ними, бачити можливості їхнього розвитку й використовувати різні ресурси для побудови діалогу; особливої значущості набувають особистість як учителя, так і керівника школи, батьків, які виховують дітей.

Ключові слова: дитинство, вихованість, зміни, довіра, діалог, школа, учитель.

Вивчення дитинства в новому столітті дає можливість побачити, що ми маємо справу з «дітьми цифрової ери». Такі діти проводять більшу частину життя в мережі Інтернет і не бачать відмінності між життям у мережі й життям поза нею, експериментують зі зміною своєї ідентичності, не забезпечують конфіденційності інформації про себе та свою безпеку. Цифрове покоління присвячує дедалі більше часу створенню інформаційного, пізнавального та розважального середовища. Для нинішніх дітей новини та інформація - це не газети, а заголовки, блоги, відео в єдиному цифровому середовищі. Активна участь дітей цифрової епохи в житті суспільства може призвести до безпрецедентної зміни його культури - такий висновок роблять учені, практики, письменники.

Із простору дитинства пішло слово «гуляти на вулиці», майже зник такий могутній чинник виховання, як вільна рольова гра і природа. Причин багато: забиті машинами двори, покинуті села, знищені спортивні безкоштовні

майданчики. Що робити в таких умовах? Потрібно поновлювати традиції повноцінного дитячого відпочинку на природі, в лісі, біля моря, в походах і подорожах разом із батьками, вчителями. Адже все людське витісняється технічним незворотним процесом, який спричиняє зростання цинізму, брутальності, агресивності, примітивності свідомості й поведінки, що ми бачимо в різних підліткових угрупованнях. Часто наслідком є моральна глухота дітей, які не пережили досвід у любові до близьких людей, оскільки ті здебільшого зайняті роботою чи особистими проблемами. Втрата довіри між дітьми і батьками, учнями і вчителями стає больовою точкою. Моніторинг цієї проблеми показав, що лише 52 - 78 % дітей довіряють батькам.

Наступна втрата дитинства - це зникнення традиції домашнього читання в сім'ї. Людство знає один універсальний спосіб розвитку духовних сил дитини - читання, що вимагає особливих інтелектуальних, емоційних, душевних і вольових зусиль від людини, яка росте. Отже, потрібно видавати розумні й добрі книжки, спонукати дітей до читання на уроках, удома створювати умови для самостійного та сімейного читання.

Переконливий аналіз сучасних змін дитинства як стратегічного ресурсу суспільства зробив Д. Фельдштейн. Виділимо лише найголовніше з результатів його аналізу, що розкриває специфіку процесу розвитку сучасного дитинства:

- В умовах переходу людства до нового історичного стану – інформаційного, нівелюються загальнокультурні бар'єри між різними країнами, формується новий спосіб спілкування людини. Відбуваються глибинні зміни потребнісно-мотиваційної та емоційної сфер, життєвих ритмів, переживань, етичних аспектів буття. Змінюються форми здобуття знань, і світоглядні позиції.

- У взаєминах між дітьми і дорослими спостерігається відсторонення дорослого світу від світу дитинства. Діти вийшли із системи постійного контакту з дорослими.

Д. Фельдштейн також відзначає якісні зміни сучасної дитини:

- 1) уповільнився когнітивний розвиток дітей дошкільного віку, знизилася їхня енергійність та зріс емоційний дискомфорт, як наслідок - зниження рівня

розвитку сюжетно-рольової гри дошкільнят, їх допитливості та уяви. У старших дошкільників спостерігаються нерозвиненість тонкої моторики рук, недостатня соціальна компетентність 25 % дітей, їх нездатність розв'язувати найпростіші конфлікти;

2) тривогу викликає залучення дітей до телеекрану, розвиток екранної залежності. Вони втрачають вміння та здатність займати себе, їх характеризує низький рівень комунікативної компетентності;

3) зростання емоційних проблем дитини, її тривожність, зниження пам'яті, уваги, відставання м'язової маси. Зростає відсоток психічних захворювань дітей, збільшується кількість дітей із обмеженими можливостями здоров'я. Але водночас збільшується і кількість обдарованих дітей із особливо розвиненим мисленням, лідерськими якостями, художніми здібностями тощо. Змінилося уявлення про «конфлікт поколінь батьків і дітей», коли стверджувалася істина: «вчилися б на старших дивлячись».

У сучасній ситуації старші часто дивляться на молодших, набуваючи комп'ютерної грамотності, знання мов чи свободи суджень. Для розуміння цього конфлікту потрібно знати, що відбуваються глобальні зміни: нинішнє покоління людей, котрі зростають, значно випереджає у своєму розвитку всі попередні. Учені відзначають підвищення інтелекту в усій популяції сучасних дітей, вони знають багато того, чого не знають старші. Треба «вивчати закономірності не тільки когнітивного, соціального, а й духовного розвитку дітей, їх переживань, прагнень, сумнівів» [2, 22]. Завдання полягає в тому, щоб вивчати світ дитинства, прагнути зрозуміти духовні цінності дітей. Цей досвід пізнання допоможе вчителю оволодіти новими методиками спілкування з дітьми, побачити можливості їхнього розвитку й використовувати ресурси художньої літератури для побудови діалогу між батьками й дітьми.

І. Підласий, доктор педагогічних наук, зазначає: «Знання без вихованості – меч у руках божевільного. Ігнорування цієї стародавньої мудрості обернулося великими втратами. Сучасні знання великі, а вихованості не вистачає, щоб розумно розпорядитися ними, направити високі знання на благо людини й людства» [6]. Істотних змін потребує підхід, що лежить в основі організації

навчальної та позанавчальної діяльності й визначає її мету. Його, як зазначають С. Гончаренко і Ю. Мальований, «варто олюднити. Річ у тім, що, наприклад, олімпіади, конкурси, змагання поступово перетворилися на арену боротьби за очки, бали, місця. Не треба забувати, що гонитва за матеріальними благами без паралельного розвитку культури людей і особливо молоді небезпечна. Якщо не зупинити процес духовного здичавіння людей, то пройде кілька десятків років, і серед безлічі неймовірних комерційних кіосків бродитимуть байдужі люди-роботи, які розучилися спілкуватися, любити, милуватися сходом сонця й небом, які нічого не чули про Шекспіра, Пушкіна чи Шевченка... Ці люди здатні згубити будь-яку цивілізацію й все живе на Землі» [3]. Вироблена традиційна система позакласної і позашкільної роботи потребує змін. І нашим вихованцям насамперед не вистачає не знання маркетингу, ринкових відносин чи підприємницької діяльності, а розуміння вищих цінностей людського буття, духовно-морального, естетичного, екологічного розвитку.

Отже, вчителі мають робити все, щоб знання супроводжувалися належною вихованістю, щоб розвинути моральність своїх вихованців, яка повинне передувати здобуттю знання. Навчаючи - виховуємо, виховуючи - навчаємо. Все це вимагає серйозної переорієнтації не лише навчальної діяльності в школах, а й у позашкільних закладах, вільного часу, дітей на оволодіння духовними цінностями, кращими здобутками національної і світової культури.

Поділяємо думку про те, що світоглядним, етичним змістом потрібно наповнити програми і навчальні книжки, посібники не лише системи загальної середньої освіти, а й системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників та методичної роботи з ними. **Етика має йти попереду.**

Останнім часом освітянська і батьківська громадськість дедалі більше усвідомлює, що моральні цінності дітей і молоді нівелюються, падає духовність. Формування їх залежить від багатьох впливів. Якщо раніше на перших місцях були сім'я, школа, то нині, як показує моніторинг, найбільшим є вплив телебачення, Інтернету, молодіжних групових об'єднань. Який це вплив? Звичайно, переважно негативний. Яким є його зміст? На екранах телебачення

постійно збільшується кількість сцен насилля, убивств; з'являються, як гриби, програми, що несуть бездуховність, формують у молоді бажання заробити легкі гроші. Хто припинить таку практику? Чи можемо ми, освітяни, відмовитися від своєї місії в цьому процесі? Ні. Саме сьогодні, коли в суспільстві недостатньо шляхетності, навчальний заклад (загальноосвітній чи позашкільний, дошкільний, вищої освіти), учитель і сім'я зобов'язані взяти на себе виховання шляхетних людей, духовно й морально здорових особистостей.

Отже, особливої значущості набуває особистість учителя, якому пропонується вірити в безмежність Дитини, свою (вчительську) іскру Божу й силу гуманної педагогіки. Учитель є творцем свого освітнього простору, тому від його особистості залежить якість, шляхетна сила цього простору. Саме для вчителя визначено такі аксіоматичні норми:

- любов виховується любов'ю;
- доброта виховується добротою;
- шляхетність виховується шляхетністю;
- особистість виховується особистістю.

На нашу думку, кожний із нас у великій чи малій, сільській чи міській, освітянській чи батьківській громаді має бути активним учасником обговорення окреслених питань, аналізувати, приймати рішення разом із батьківською громадськістю.

Треба наполегливо створювати систему народної освіти батьків; організувати при навчальних закладах як центрах духовно-морального виховання дітей та учнівської молоді батьківські школи, центри молоді сім'ї, сімейні клуби, консультативні пункти тощо з метою духовно-морального виховання дітей у сім'ї; використовувати можливості засобів масової інформації для пропагування національних і загальнолюдських духовних, моральних цінностей. Із цією метою ми, освітяни, повинні активно брати участь у культурно-просвітницьких і виховних регіональних та місцевих теле- і радіопрограмах для сім'ї, дітей та молоді.

У сучасній ситуації проблеми дитинства потрібно розв'язувати «всім миром», тобто спільно і мирно, по-людськи рішуче, дбайливо й усвідомлено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвили Ш. А. Духовная основа образования / Науч. основы развития в XXI веке: 105 выступлений членов Рос. академии образования в СПбГУП / сост., ред. А. С. Запесоцкий, О. Е. Лебедев. - СПб : СПбГУП, 2011. - 672 с.
2. Галицких О. Е. Духовно-нравственные проблемы детства и их отражение в художественной литературе нового века // Материалы междунар. науч.-практ. конференций «Духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения в поликультурном образовательном пространстве России», 15 ноября 2012 г., г. Москва / под ред. О. А. Полюковой. - Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2012. - 148 с.
3. Лісова Н. І. Теорія і практика гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу в школі: навч. посібник / Н. І. Лісова. - С.: «Тясмин», 2004. - 208 с.
4. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Мораль і освіта в полікультурному суспільстві : ідеали і цінності». - Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. - 148 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти на 2012 - 2021 роки, [http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf]
6. Підласий І. П. Спільна дія / І. П. Підласий. - Харків: Вид. група «Основа», 2012 – 224 с.
7. Про проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013 - 2017 роки [Електронний ресурс] - Режим доступу : [www/mon/gov.ua](http://www.mon.gov.ua)
8. Фельдштейн Д. Глубинные изменения детства и актуализация психолого-педагогических проблем развития образования / Д. Фельдштейн. - СПб., 2011. - С. 6 - 25.
9. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посібник / Л. Л. Хоружа. - К. : Академвидав, 2012. - 208 с. - (Сер. «Альма-матер»)

Лисовая Н. И.

ПРОБЛЕМЫ ДЕТСТВА ТРЕБУЮТ РЕШЕНИЯ

В статье автор называет изменения, которые вошли в современный мир детей в информационном обществе и побуждают взрослых овладевать новыми методиками общения с ними, видеть возможности их развития и использовать различные ресурсы для построения диалога; особую значимость приобретают личность как учителя, так и руководителя школы, родителей, которые воспитывают детей.

Ключевые слова: детство, воспитанность, изменения, доверие, диалог, школа, учитель.

Lisova N.

CHILDREN PROBLEMS NEED RESPONSIBILITIES

In the article the author names changes that have entered the modern world of children in the information society and encourage adults to learn new methods of communicating with them, to see the possibilities for their development and to use various resources for building a dialogue; special importance is acquired by the personality of both the teacher and the head of the school, parents who raise children.